

ΚΟΡΕΣΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΙΣΤΟΡΙΑ:

Δεκέμβρης 1944

Σήμερα, 3 Δεκεμβρίου, συμπληρώνονται 64 χρόνια από τις φονικές συγκρούσεις της Αθήνας το 1944, τα γνωστά Δεκεμβριανά. Το φαινόμενο αποτελεί μοναδικό σημείο στην ιστορία του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, αφού η ισχυρότερη ελληνική αντιστασιακή οργάνωση ήρθε, εν μέσω του πολέμου, σε ανοιχτή σύγκρουση με την έως πρότινος σύμμαχο Βρετανία. Η σύγκρουση αντιμετωπίζεται από τη νεώτερη ιστοριογραφία ως μια από τις πρώιμες φάσεις του ψυχρού πολέμου, αλλά και ως αποφασιστική στιγμή καταστολής της κατοχικής ριζοσπαστικής νοοτροπίας(1). Όμως αν παρακολουθήσουμε πως τα πράγματα έφτασαν σε αυτό το σημείο και πια ήταν τα αποτελέσματά τους.

Η συνθηκολόγηση της Ιταλίας το Σεπτέμβριο του 1943 εξαφάνισε και τα τελευταία ίχνη του αισθήματος εθνικής ενότητας το οποίο είχε αναδυθεί από τον καιρό του αλβανικού πολέμου. Η γρήγορη κατάρρευση του ανατολικού μετώπου και η φανερότητα πλέον ήττα της Γερμανίας αύξησε τις ιδεολογικές διαφορές οι οποίες χώριζαν την ελληνική κατοχική κοινωνία. Μια κοινωνία η οποία είχε ριζοσπαστικοποιηθεί όσο ποτέ και στο τέλος της κατοχής είχε ανεπανάληπτα ιδεολογικά διχαστεί.

Η ιταλική συνθηκολόγηση ήταν μοναδική ευκαιρία για το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ να εξοπλιστεί με τα ιταλικά όπλα. Από την άλλη μεριά η κυβέρνηση Ράλλη ψήφισε νόμο για τον σχηματισμό Ταγμάτων Ασφαλείας και έκανε έκκληση για εθελοντές. Το σχηματισμό τους δικαιολογεί ο ίδιος ο Πρωθυπουργός ως εξής: «Η αναρχία εδέσποζε της χώρας όλης. Οι πρόοδοι των αναπνευστικών στοιχείων ήταν καταφανείς. Τα θεμέλια του κοινωνικού μας καθεστώτος εσειόντο. Έπρεπε το κράτος να προπαρασκευαστεί δια την άμυνά του, εάν ήθελε να ζήσει»2.

Με την ονομασία Τάγματα Ασφαλείας υποδηλώνονταν οι ένοπλοι σχηματισμοί που συγκροτούνταν από την κατοχική ελληνική κυβέρνηση αλλά εξοπλιζόνταν από τους Γερμανούς με σκοπό την καταπολέμηση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Το γερμανικό όφελος από την όλη ενέργεια απέβλεπε στο «να εξοικονομηθεί γερμανικό αίμα». Ενδεικτική ήταν η διατύπωση του στρατιωτικού διοικητή της Ελλάδας Αλεξάντερ Λέερ: «Έπρεπε να αξιοποιηθεί πλήρως η αντικομμουνιστική μερίδα του ελληνικού λαού, έτσι ώστε να εκδηλωθεί φανερά και να εξαναγκαστεί σε απροκάλυπτη εχθρότητα κατά της κομμουνιστικής μερίδας»3.

Το καλοκαίρι του 1944 η ζωή, όχι μόνο στις πόλεις, αλλά και στην ύπαιθρο κόντευε να φτάσει στο στάδιο της πλήρους αναρχίας. Η γρήγορη κατάρρευση της Ρουμανίας επιτάχυνε την αναχώρηση της Βέρμαχτ. Την αποχώρηση των Γερμανών από την Πελοπόννησο ακολούθησαν οι φονικές εμφύλιες συγκρούσεις της Μεσσηνίας, Λακωνίας και Ηλείας. Οι τελευταίες συγκρούσεις καθώς και η αδυναμία της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης να επιβάλει τις θέλησες της, αφού δεν είχε υπό την εξουσία της δυνάμεις καταστολής έκαναν το πρόβλημα εντονότερο.

Τον Οκτώβριο του 1944 ο Βρετανός Πρωθυπουργός Τσόρτσιλ επισκέφτηκε τον Στάλιν στη Μόσχα. Η συνάντηση είχε σκοπό τη διευθέτηση του μεταπολεμικού κόσμου και την εξασφάλιση των σφαιρών επιρροής της κάθε υπερδύναμης. Η νίκη των συμμαχικών δυνάμεων ήταν πλέον εξασφαλισμένη. Η συνάντηση, γνωστή πλέον ως «συνάντηση των ποσοτών» ήταν ότι οι δύο ηγέτες επισημοποίησαν τα όσα είχαν συζητήσει οι Ίντεν και Γκούσεφ στο Λονδίνο. Δηλαδή, ο Στάλιν «στην πράξη έδινε εγγύηση για μη ανάμειξη των Σοβιετικών στην Ελλάδα». Το πεδίο ήταν τώρα ελεύθερο για τους Βρετανούς4.

Στην πραγματικότητα η πρώτη πράξη της ελληνικής τραγωδίας είχε παιχτεί νωρίτερα στη Μέση Ανατολή, την άνοιξη του 1944. Την εποχή αυτή η ίδρυση στην κατεχόμενη Ελλάδα

κανένα πρόβλημα, αντίθετα τώρα «αγκάθι» στη πορεία της κυβέρνησης ήταν η επίλυση του «στρατιωτικού ζητήματος». Δηλαδή με ποιο τρόπο, πως και από ποιους θα αποτελείτο ο μεταπολεμικός ελληνικός στρατός, οι δυνάμεις καταστολής της πολιτικής εξουσίας.

Οι προτάσεις του ΕΑΜ για διάλυση όλων των στρατιωτικών δυνάμεων της χώρας και δημιουργία στρατού μέσω της κλήσης κλάσεων απορρίφθηκαν από τον πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου.

Στις 30 Νοεμβρίου μετά από διαβουλεύσεις και παρασκήνια ο πρωθυπουργός ανακοίνωσε την ημερομηνία μονομερούς αφοπλισμού του ΕΛΑΣ. Την επομένη οι πέντε υπουργοί του ΕΑΜ παραιτήθηκαν σε ένδειξη διαμαρτυρίας, ενώ διαδηλώσεις συγκλόνιζαν ολόκληρη τη χώρα. Στις 2

Χριστούγεννα 1944, ο Τσόρτσιλ με τον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό στην εμπόλεμη Αθήνα

της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (Π.Ε.Ε.Α) είχε ως αποτέλεσμα να εκδηλωθούν πολλοί από τους οπλίτες και αξιωματικούς που είχαν καταφύγει στη Μέση Ανατολή υπέρ του εαμικού κινήματος. Η παραπάνω ενέργεια είχε ως αποτέλεσμα οι συμπαθούντες του ΕΑΜ και της κυβέρνησης του οπλίτες και αξιωματικοί να κλειστούν από τους Βρετανούς σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στις ερήμους της Λιβύης και της Ερυθραίας. Το αποτέλεσμα ήταν ότι οι ελληνικές δυνάμεις που παρέμειναν μάχιμες στη Μέση Ανατολή να αποτελούνται μονάχα από «πιστούς» οπλίτες στις διαταγές της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης.

Η απελευθέρωση της Ελλάδας από τις δυνάμεις τους άξονα δεν έλυσε

Δεκεμβρίου στο Φάληρο αποβιβάστηκαν 6.000 Άγγλοι καθώς και 2 τάγματα από τον ελληνικό στρατό της Μέσης Ανατολής. Στις 3 Δεκεμβρίου το ΕΑΜ κατέβασε τους υποστηριχτές τους σε προγραμματισμένο συλλαλητήριο στο κέντρο της Αθήνας παρά την απαγόρευση της κυβέρνησης. Το συλλαλητήριο πνίγηκε στο αίμα, αφού όπως είχε δηλώσει και ο Τσόρτσιλ: «Μην διστάσετε να ανοίξετε πυρ αν αυτό είναι απαραίτητο».

Την επομένη κηρύχτηκε γενική απεργία σ' ολόκληρη τη χώρα και ένοπλα τμήματα του ΕΛΑΣ άρχισαν να αφοπλίζουν αστυνομικά τμήματα στην περιοχή της πρωτεύουσας. Στις 5 Δεκεμβρίου έληξε η διορία την οποία είχε δώσει στον ΕΛΑΣ για παράδοση ο στρατηγός Σκόμπι και κή-

Δεκέμβρης 1944, Μουσείο Ακρόπολης, τα αρχαία αγάλματα παρακολουθούν ξαφνιασμένα τον Βρετανό κομάντο με «υπεροψίαν και μέθην» να καθαρίζει το όπλο του μπροστά τους

ρυξε τον στρατιωτικό νόμο5. Τα «Δεκεμβριανά» ξεκίνησαν. Επακολούθησαν σκληρές μάχες, οι οποίες διήρκεσαν μέχρι τις 5 Ιανουαρίου 1945. Οι Βρετανοί κομάντος με την αρωγή της ελληνικής αστυνομίας, των ελληνικών δυνάμεων της Μέσης Ανατολής και ορισμένων αντικομμουνιστικών οργανώσεων νίκησαν τον ΕΛΑΣ ο οποίος αποσύρθηκε από την Αθήνα μεταφέροντας όμως μαζί του μεγάλο αριθμό ομήρων.

Στις 11 Ιανουαρίου υπογράφηκε ανακωχή η οποία οδήγησε στην υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας στις 12 Φεβρουαρίου 1945. Σε όλη τη διάρκεια των μαχών ο αντιπρόσωπος της Σοβιετικής Ένωσης στην Αθήνα Γρηγόρης Ποπώφ παρέμενε μαζί με όλους τους «αντικομμουνιστές» ηγέτες στο ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία, ενώ ο «Μουστακίας» από το Κρεμλίνο τήρησε σχολαστικά την συμφωνία που είχε κάνει με τον Τσόρτσιλ και δεν εκδηλώθηκε ενάντια στην βρετανική επέμβαση.

Γεώργιος Μητρόπουλος, αποσπασμένος εκπαιδευτικός στο Γραφείο Εκπαίδευσης Sydney

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Mark Mazower. Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Αλεξάνδρεια 1993, σελ 369.

2. Παντελής Μουτούλας. Πελοπόννησος 1940-1945. Βιβλιόραμα 2004, σελ 396.

3. Γάσος Κωστόπουλος. Τα Τάγματα Ασφαλείας και η μεταπολεμική εθνοκροσύνη. Φιλίστωρ 2005, σελ 15.

4. Στάθης Ενσταθιάδης. Πώς φθάσαμε στη «Ματωμένη Κυριακή». Το Βήμα, 05/12/2004.

5. L. S. Stavrianos. The Immediate Origins of the Battle of Athens. American Slavic and East European Review, Vol. 8, No. 4 (Dec., 1949), pp. 239-251.

6. Οι φωτογραφίες είναι από το βιβλίο. Dmitri Kessel. Ελλάδα 1944. Αμμος 1997.